

YU ISSN 0027-8084

UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXVIII/3

**БЕОГРАД
1989.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXVIII (нова серија)

Св. 3 (1989)

САДРЖАЈ

Допринос Александра Белића развоју и афирмацији наставе српско-хрватског језика (МИЛОРАД ДЕШИЋ)	109
Зависна реченица са спецификативним значењем (МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ)	123
О дистрибуцији алтернативних наставака у облицима инструментала јединице именичке прве деклинације (ВЛАДИМИР ГУДКОВ) .	136
О лексици у прози Воје Чолановића (ВАСА ПАВКОВИЋ)	158
Поводом једног Његошевог стиха (ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ) .	183
Из новије лексице (ВЕСНА ТЕШИЋ и САЊА ЂИРИЋ)	187
Предлог поправке амандмана XXVI на Устав СР Србије (УРЕДНИШТВО)	191

Васа Павковић

О ЛЕКСИЦИ У ПРОЗИ ВОЈЕ ЧОЛАНОВИЋА

Нинова награда за роман године додељена 1988. Воји Чолановићу за „Зебњу на расклапање” скренула је пажњу јавности на дело овог писца. Читајући његове прозне књиге, запазили смо необично богату лексику, пишчеву склоност да у текстове писане књижевним језиком уноси речи које је сам начинио према постојећим моделима нашег језика, даље, његову изразиту лексичку компетенцију (употреба жаргонских речи, употреба речи које су ретке или карактеристичне за западну варијанту српскохрватског). На основу делимичне ексцерпције три Чолановићеве прозне књиге, из различитих периода његовог живота и стваралаштва, сачинили смо корпус интересантних речи и упоредили га са грађом у Речнику савременог српскохрватског књижевног и народног језика (I — XIII) односно грађом у Речнику српскохрватског књижевног језика двеју Матица. Будући да је први речник (надаље у тексту РСАНУ) завршен тек до одреднице *наклапуша*, за примере који по азбучном реду долазе иза ње користили смо други речник (у даљем тексту РМС).

Ексцерпиране су три Чолановићеве књиге: *Друга половина неба* (роман, Просвета, Београд 1963); *Леви длан, десни длан* (роман, Матица српска, Нови Сад 1981); *Мирис промашаја* (приповетке, СКЗ, Београд 1983).

Ексцерпирана лексика је после упоређивања са два назначена речника класификована у три класе. Прву чине *нове речи* (речи које нису констатоване у РСАНУ и РМС), другу *речи код којих је констатовано ново значење* (у односу на она која су забележена у два поменута речника) и трећу *ретке речи* (речи чија је потврда у наведеним лексикографским остварењима релативно слаба — било да се ради о искључиво речничкој потврди, потврди на основу другог речника, било о збирци речи, без правог примера, било да је реч илустрована само примерима из помало застарелих дела или писаца који су писали и говорили западном варијантом српскохрватског. У раду су назначени разлози констатовања поједине лексеме. У лексикографској об-

ради појединих речи служили смо се поступком који се примењује у РСАНУ, али без инсистирања на дефиницијској исцрпности, односно граматичкој обради (не наводе се акценти, парадигматски облици глагола итд.).

Н о в е р е ч и

абажуровати, -урујем несвр. *понашати се као абажур*. — Намештај у стану Љубе Кифле напречац је оживео; столови су почели да столују ... абажури да абажурују (АД, 27).

адраповачки прил. као *адраповац*, на начин *адраповца*. — Адраповачки дрско сам оптеретио савест ове жене (АП, 83).

аквадинамичан, -чна, -чно обликом *прилагођен кретању кроз воду*. — Зар сви ови силни путници, ови аквадинамични чамци ... зар тај караван без почетка и краја доиста сугерише безљудност (МП, 71).

аспидица ж дем. од *аспида*. — Одмах ми је, као аспидица, читала такву лекцију да се све пушило (АП, 27).

аспирински прил. као *аспирин*, попут *аспирина*. — Откривао [је] граничне црте између потамнеле и аспиринске беле коже (МП, 37).

атерисаж м *атерирање*, *слетање*. — Схвативши да до базе неће издржати, пилот се, очигледно, спремао за принудни атерисаж (АП, 177).

астматичарка ж она која болује од *астме*. — [Ауто] је, по Сањином рођењу, набавио од једне астматичарке (МП, 68).

аутостопер м *путник који се вози аутостопом*. — Упркос свему, и на аутостопера ће се неко сажалити (МП, 76).

афроидан, -дна, -дно који је као *афрички*, који *подсећа на афрички*. — Сад су га рушила не само тешка возила него и сумњиви налети афроидног ветрића (МП, 74).

безваздушје с *стање недостатка ваздуха*; *фиг. стање неодређеног, нејасног осећања*. — Шумови су беспрекорно одговарали његовом осећању потпуне и коначне осујећености чак и онда кад се то самоникло безваздушје поново претворило у сепаре Златног сидра (МП, 129).

безвезница ж она која нема везе с нечим, која се у нешто не разуме; *уопште неспретна, несналажљива женска особа*. — „Јесам безвезница”, брецну се на себе Нада (МП, 19).

бештија ж дем. од *бештија*. — Управо сам код оних мојих *бештија* [деце] открила неки дрвени, рекла бих апарат (АП, 71).

биљоједски, -а, -о који се односи на *биљоједа*, *онога који се храни биљном храном*. — Југ узе да откулући своју биљоједску обавезу (МП, 129).

бридећи, -а, -е који изазивају бридење. — Нешто гласније саставља бридеће аргументе (МП, 13).

бриле ж мн. *наочари*. — Хладан зној, који ме свега беше пробио, сливао ми се испод брила преко очију (ДП, 158).

бубрећи, -а, -е који бубри. — Фиг. Стајао сам на несигурним ногама сред бубрећег мора изломљених мисли (ЛД, 142).

бодвиљски прил. *као у водвиљу*. — „Ово почиње да ме забавља”, промрмљала је помало водвиљски (ДП, 81).

гањавати, -ам несвр. *доводити до ганућа*, *испуњавати ганутошћу*. — Гањавао га је до суза певајући (ЛД, 7).

гласаж м *клижење* авиона ка земљи у правцу нагнутог крила, *гласада*. — Пилот, који истовремено обавља две-три различите радње ... подешава команде на леви гласаж (ДП, 143).

глумичица ж дем. од *глумица*. — Мислио [сам] о злосрећној глумичици (ЛД, 65).

гужвељак м *згужвани комад тканине* и сл., *гужва*. — Извадио сам из цепа марамицу, и од ње начинио гужвељак (ДП, 154).

дактило ж *дактилографкиња*. — Наша дактило је владала мецосопраном (ДП, 41).

двоточкаш м *возило са два точка*. — Њихов двоточкаш [мотоцикл] носи [их] са божанском сигурношћу једног светог Христофора (МП, 80).

дезинсектор м *онај ко врши дезинсекцију*. — Дезинсектори [су] непажњом запалили некакву течност (ЛД, 105).

дормиторијум м *спаваоница*. — Они би ти пружили најприближнију представу о изгледу нашег необичног дормиторијума (ДП, 142). Показао је на супротну, ненастањену страну дормиторијума (ЛД, 10). Из женског дормиторијума цедила [се светлост] кроз високо окно (МП, 52).

експонажа ж *експонирање (филма)*. — Она је на њему задржала поглед таман толико колико траје фотографска експонажа на коњским тркама (ДП, 37).

жабокречинасто прил. *као жабокречина*. — Очи му ни сада нисам могао видети: скривали су их високи четвртаоптасти капци: бледи и жабокречинасто мекушни (ЛД, 128).

жаболовка ж *она која лови жабе*. — Понеку крекетушу ... жаболовка није стигла да примети (ДП, 32).

жутопут, -а, -о који је жути пут. — Зашто да, макар кратко, не будем неко други, другачијег раста ... жутопут или првенопут (ЛД, 93).

заарњиги, -им свр. *поставити арњеве на кола, цип и сл.* — Примео нас је заарњени зис (ДП, 135).

загаћеница ж *загаћена вода, водени ток*. — Низ ... падине жубори загаћеница (МП, 99).

закључати, -ам свр. *почети кључати*. — *фиг.* Онда су Зарија и његов друг закључали цапинима, издижући балване населе на гребен (МП, 45).

заставница ж жена у чину заставника. — Сви остали у установи били су, практично, или болесници или реконвалесценти. На заставници Лујзи се то дало и видети (ДП, 36).

зидовати, -дүјем несвр. *понашати се као зид*. — Намештај у стану Љубе Кифле напречац је оживео; столови су почели да столују ... па чак и зидови да зидују (ЛД, 27).

зицфлајш м стрпљивост, истрајност у (умном) раду, способност да човек „угреје столицу“. — Мандара — благодарећи сопственом зицфлајшу, али и Свети, који га је ... више но стрпљиво уводио у теоријске тајне стрељачких вештина, — представља ... потврдан одговор (ДП, 172).

змијуљати, -ам несвр. *кретати се као змијуљца, покрети ма који подсећају на змијуљчине*. — Усне су ми постајале све тврђе ... стале су да расту као корен, и да змијуљају (ЛД, 102).

зрачилиште с место на коме се врши зрачење, излагање ваздушним струјама, ветрење. — Тај простор ... постаде место за опуштање, безазлено и гостопримљиво: зрачилиште старинске раскопи (МП, 115).

играчкаст, -а, -о који се игра, поиграва; који изазива игру, поигравање. — Наш сплав је управо наилазио на играчкасти слап (МП, 40).

изафектирано прил. са афектирањем, афектирајући. — Рекох изафектирано (ДП, 214).

изопаченички, -а, -о који одликује изопаченика, карактеристичан за изопаченика. — Вожња на четири точка представљала је редак доживљај, помало саблажњив, па и изопаченички (ЛД, 76).

изошљарити, -им свр. *учинити нешто ошљарећи (на брзину, непажљиво, алкаво)*. — Објашњење [је] ван сваке сумње, изошљарено (ЛД, 87).

истринчан, -а, -о препун триња, прекривен трињем. — Готово је са кошмарним бдењем на истринчаној сламарици (ЛД, 135).

исхалуцинирати, -ам свр. *видети нешто при халуцинирању, створити помоћу халуцинација*. — Овај је свашта исхалуцинирао (ДП, 198).

јаукаља ж жена која јауче над мртвим, јаукалица, нарикача. — Јаукаље само импровизују (МП, 39).

јаукаљин, -а, -о који се односи на јаукаљу, који је у вези са јаукаљом. — Плаћао [сам] данак јаукаљиној техници (МП, 49).

јогијевски прил. као јоги, на начин јогија. — Јогијевски скалупчана, спавала је Сања (МП, 66).

кенгурасто прил. *попут кенгура, као кенгур*. — Набасао [сам] на ... једну кенгурасто грађену жену (ДП, 105).

кенгуролик, -а, -о који ликом, обликом тела подсећа на кенгура. — Почела је, готово углас са оном кенгуроликом господом, а и са сопственом ћерком, да ми прича о пострадалом (ДП, 105).

кондорски прил. *као кондор, слично кондору*. — На махове ми се чинило да је Професора излио сам Неверни Тома ... са лепезицама од бора око очију и кондорски издигнутим раменима (МП, 36).

кристалохемичар м онај ко се бави кристалохемијом. — Предавање ... кристалохемичара и палеонтолога ... о томе како је постао слон чули смо не баш сасвим случајно (ЛД, 138).

кућолик, -а, -о који атмосфером подсећа на кућу, домаћински. — Неких 120 минута ... у сепареу Златног сидра, позајмише тој средини топлу, кућолику познатост (МП, 117).

луцпрдасто прил. *луцкасто, неозбиљно*. — Размишља о ичему што би било скопчано с првим делом његовог луцпрдасто заобилазног путовања (МП, 110).

мамилачки прил. *тако да мами, привлачно*. — Стајала је мамилачки опуштена (ЛД, 146).

мартелато прил. (у именичкој служби) *став у композицији који одликује снажно, енергично извођење*. — Перса Шоћ је лагано преместила поглед ... На те некада можда лепе, а сад већ старошћу опрљене прсте, у грчу који би за клавиром значео да предстоји мартелато (МП, 48).

међубутни, -а, -о који се налази међу бутовима. — Поново омлитавео, [у]д заслужи у пуној мери назив међубутног ландарала (МП, 134).

међунараштајски, -а, -о који влада, постоји међу нараштајима. — У кукавном настојању да премости међунараштајски јаз, отворио срце (ЛД, 101).

минијатуризовати, -изујем свр. *умањити до минијатурних димензија*. — А, шта си замишљала да урадим са том гомилом ствари? Да је минијатуризујем? (МП, 73).

моторкада ж *колона, поворка аутомобила (исп. кавалкада)*. — Настави да зури у ветробране шарене моторкаде (МП, 74).

мрезготина ж *аугм. од мрезга*. — Јавише се небројени убори и мрезготине налик на црне тополе (МП, 132).

муштулџијски, -а, -о карактеристичан за муштулџију. — При том ми је муштулџијским гестом предала писмо (ДП, 80).

наводљивост ж *особина онога који је наводљив, поводљивост*. — [Мисли] на своју ... чудну наводљивост (МП, 126).

назовибар м *тобожњи, неаутентични бар*. — Из дна душе [је] презирао житеље назовибара (МП, 17).

назовиизопштенички, -а, -о тобоже изопштенички. — Оно што је моју назовиизопштеничку кубуру, ипак чинило подношљивом, била је мера задовољства (ЛД, 60).

назовиразговор м тобожњи, неаутентични разговор. — Непрекидно мењају право значење њиховог назовиразговора (МП, 110).

накекерити, -им свр. поставити на нешто тако да несигурно стоји, да је накривљено, склоно паду и сл. — Бингулац [је] изводио стој на наслону столице накекерене на четири цилиндра од петролејских лампи поврх пирамиде од три стола (ЛД, 42).

накопчати, -ам свр. фиг. продужити причу о нечем придружујући речи раније реченом, прикопчати. — Она погледа Југа ... очајна што није у стању да накопча причу на прекинуту реченицу (МП, 27).

напатрљити се, -им се свр. набости се на трн. — „Кактус“, погодила је Олга Радман. „Још једна жртва. Моја Лола се напатрљи кад год уђе...“ (ДП, 90).

ненаслутљив, -а, -о који се не да наслутити. — У зебњи од ненаслутљивог, газио сам ревносно за лагерфирером (ЛД, 15).

неотарашљив, -а, -о кога се неко не може отарасити. — Веруј да сам, излазећи после тог саопштења из установе, у себи стварно певао ... Због неотарашљиве примисли да Брандис још није изговорио последњу реч (ДП, 20). Три неотарашљива појма [су] тог јутра вршљала мојом главом (ДП, 100). Мене је баш тад спопала неотарашљива жеља да јој кажем колико ми се силно допада (ЛД, 62).

неотарашљиво прил. без могућности отарашивања. — Коначно и неотарашљиво [сам] постао оно што већ толико година јесам (ДП, 212).

обезвремени, -им свр. учинити да неко, нешто не буде у времену, да се наизглед издвоји из времена и сл. — Сит магле која је умела да све унаоколо зачас обезвремени и обеспростори ... умало да нисам ударио у двокраку бандеру (ЛД, 19).

обескровити, -им свр. оставити без крова. — На левој обали Драве, био је прави правцати пакао ... са саћем обескровљених насеља (ДП, 194).

обеспросторити, -им свр. учинити да неко, нешто не буде у простору, да се наизглед издвоји из простора и сл. — В. пример под обезвремени.

обликовалац м онај који нешто обликује. — Замало сам, дакле, у лагерфиреру разазнао правог обликоваоца дела о којем је реч (ЛД, 71).

овомалтине м хранљива супстанца која се прави од јаја, јечменог слада и какаоа. — Њему нису потребне никакве посете, јер је давно престао да пије овомалтине (ДП, 174).

одреждати, -им свр. *провести неко време дреждећи*. — Зар је икакво чудо што сам изјурio у ноћ, и на улици одреждао до првих трамваја?! (МП, 13).

околостојећи, -а, -е који стоје около некога, нечега. — Ни сам имао ништа против вештачења околостојећих — искрено речено, био сам крајње горд (ЛД, 23).

омчаст, -а, -о који наликује, подсећа обликом на омчу. — Својим трком исписују омчасте путање два пса (МП, 71).

онеиромантија ж вештина тумачења снова. — Наша гошћа има у малом прсту онеиромантију (ДП, 75).

опчињавајући, -а, -о који опчињава. — Прстима [сам] следио ону нејасну калдрмцијску замисао о опчињавајућој шари (ЛД, 53).

пантомимски прил. *помоћу пантомиме*. — Као да је пантомимски поручивао: Твоје ми претње овде уђу, а где ми изађу — нећу ти рећи! (МП, 109).

пасуљаран, -рна, -рно прост (као пасуљ), једноставан. — Хватали смо га у ономе што би ти назвала пасуљарним грешкама (ДП, 168).

пезејац м аутомобил пољске производње чије је име настало на основу фабричке скраћенице „ПЗ”. — Јорданов робустни пезејац ... повуче заставу 750 (МП, 89).

подилеисати, -ишем свр. *изгубити памет, полудети*. — Потписи се нису могли прочитати. Да човек подилеише (ЛД, 29).

показало с оно што показује нешто, показатељ. — Морао [је] штриклирати већину (одајућих) показала једног оваквог уштника (МП, 130).

полуаршински, -а, -о који је величине половине аршина. — БРАНК, стајао је полуаршинским словима у стени више воде (МП, 37).

полуизвучен, -а, -о извучен до пола. — Она је сатима седела за писаћим столом, и из полуизвучене фиоке читала Мартина Идна (ДП, 37).

полукокетно прил. *до пола, делимично кокетно*. — Једну руку држала је полукокетно на боку (ЛД, 77).

полуразумљив, -а, -о до пола, делимично разумљив. — Пробунца нешто полуразумљиво (МП, 87).

полуутрнуо, -ула, -уло до пола утрнуо. — Полуутрнуо, осмотрио је у ретровизору своју кукавну породицу (МП, 82).

потковичасто прил. у облику потковице, полукружно. — Опazio сам гомилу ћутаћивих људи како се, потковичасто распоређена, над нешто наноси (ДП, 65).

потколени, -а, -о који се односи на део ноге испод колена. — Дашчани блок [ми] засече у потколоне јаме (ДП, 146).

прекоревалац м онај који некога прекорева. — Можда је по среди био страх... Па је могућног прекореваоца, требало упутити на причицу (ЛД, 38).

пренадувати, -ам свр. *превише надувати*. — Скоро немогуће [је] било не дивити се (грчевито) ... резервоару за гориво у облику пренадуваног плућног крила (МП, 80).

преобузети, -зем свр. *снажно, прејако обузети*. — Не пате од путне грознице јер су преобузети уживањем у растанцима (МП, 15).

преобузетост ж *снажна, прејака обузетост* нечим. — Ту преобузетост грађном препознао сам као нешто што одлично испуњава извесне празнине у мом властитом искуству (ЛД, 41).

пречудно прил. *превише, изузетно чудно*. — Разгледао ју је пажљиво и са потмулим осећањем да му је пречудно знана (МП, 25).

пријајући, -а, -о који *прија, пријатан*. — Чинило се да ће ово пријајуће стање потрајати све до јерихонских труба (ЛД, 103).

прљаворозе, прид. непром. у *сивој, мутној нијанси розе боје*. — Уступи четку возачу ... у тамноплавим фармеркама и прљаворозе војничкој кошуљи (МП, 80).

пробрундати, -ам свр. *изрећи брундајући*. — „Лепа?“ запитаће га Марина жељна похвала. „Не“, као пробрундаће он (МП, 14).

пропалитет м *пропалица*, — Јесте пропалитет! Вуцибатина! (МП, 129).

разлепљивати се, -љујем се несвр. *одлепљивати се, одвајати се*. — Како јој се усне ... сасвим лагано разлепљују (МП, 52).

раскрићавајући, -а, -о који се *одликује раскрићавањем, раскидањем (неких веза)*. — Јут склопи новчаник с малим праском; било је у томе нечег пресудног, раскрићавајућег (МП, 22).

рецепционерка ж жена која *ради на рецепцији*. — Под навалом свежих сећања ... [на] поруку остављену код рецепционерке пансиона ... он и овог пута посумња да ће бити кадар (МП, 105).

самоишчезнуће с *ишчезнуће, нестанак онога који о томе мисли, који жели ишчезнуће*. — Сумњам да бих умео да ти опишем лудо осећање... Јер су га сачињавали и уврећеност и ... жеља за самоишчезнућем (ДП, 114).

самооткриће с *откриће до кога је неко дошао самостално*. — С њом подели ... самооткриће до којег је дошао посматрајући те мотоциклисте (МП, 82).

самопобијајући, -а, -е који *побија сам себе*. — Било је нечег, на изглед, самопобијајућег у тој чињеници (ЛД, 97).

саморазгледање с *посматрање самог себе*. — Али већ давно бејаш остао без склоности ка саморазгледању (ДП, 195).

сашетачица ж она која с неким шета. — Багременова границица није пролетела изнад главе моје сашетачице (ЛД, 147).

светлочивитни, -а, -о који је светлије нијансе чивитне боје. — Униформа од светлочивитног габардена стајала је на њему као рукавица (ДП, 59).

сврабан, -бна, -бно који изазива свраб *фиг. који дражи.* — Занимаће те да можда чујеш како сам у Новом Саду подносио њено одсуство ... са тихом једва сврабном меланхолијом (ДП, 42).

ситнослог, -а, -о који је одштампан ситним слогом. — Чита себи у рукав ситноснога упутства (МП, 13).

скарабуџити, -им свр. урадити на брзину, непажљиво, алкаво. — Претече двојицу тинејџера на четвороточкашу скарабуџеном од два упоредо састављена бицикла (МП, 68). Измишљотину [бих] на лицу места скарабуџио (ЛД, 66).

скљоканост ж особина онога који је скљокан. — У муљу свеколике скљоканости препозна неутаживу жељу за надањем (МП, 116).

скобаљаст, -а, -о који обликом подсећа на скобаља. — Обрати се скобаљастој девојци (МП, 18).

скрнавeћи, -а, -е који нешто скрнави. — Било је, у сваком случају, нечег скрнавeћег у тој прејакој жиљи (МП, 94).

смејаљка ж бора на лицу која настаје при смеху. — На образу јој је процветала вероломничка смејаљка (ДП, 84). Насред десног образа носио је ожиљак налик на... циновску смејаљку (ЛД, 97).

снајперка ж пушка са снајпером. — Решио сам да их скинем снајперком (МП, 90).

столовати, -лујем несвр. понашати се као сто. — В. пример под абажуровати.

сублесаст, -а, -о помало блесаст. — „А кад је умро?" Сублесасто питање, зар не? (ДП, 111).

сумасивши, -а, -о који је сишао с ума, луд. — Сумасивши, огласи се шкргутом његов трезни део (МП, 30).

тајнопис м тајна писмена порука. — *фиг.* Такав призор [га је] плашио више као тајнопис онога што је за даку избегнуто (МП, 66).

тајфунски прил. као тајфун, попут тајфуна. — Чајник, иза застора од древних облутака и даље [је] тајфунски пиштао (МП, 128).

технофилски, -а, -о карактеристичан за онога који воли технику, који је наклоњен техници. — Попуштајући технофилској знатижељи ... приђе таквој једној машини (МП, 80).

тињалица ж светиљка с тињавом, слабом светлошћу. — Био је упоран и једва разбирљив, попут болничке тињалице (ЛД, 39).

типчина ж *аугм.* од *тип.* — Јесте пропалитет! ... Типчина (МП, 129).

титар м *степен концентрације хемијских раствора.* — „Титар је доста велик”, рече Басна (МП, 59).

трифртаљке ж *панталоне дуге три фртаља.* — У модрим трифртаљкама ... она се кретала по влажним балванима (МП, 36).

убродити, -им свр. *упловити неком пловилицом.* — Брзином просутог меда, убродили [смо] у стравично висок незасвођени ходник (МП, 37).

угребати, -бем свр. *гребањем уписати у какву површину.* — Какав пркосни кајакаш ту [је] покушао да угребе свој потпис (МП, 37).

уваљивати, -љујем несвр. *доводити у непријатну ситуацију.* — Зажали због пријатељства с Марином, јер га је, ево, стала да уваљује у грдне неприлике (МП, 27).

узврхом прил. *до врха, вршком.* — Његова чаша [је] можда већ била узврхом пуна (ДП, 109).

узнегодовати, -дујем свр. *почети негодовати.* — „Тренутак”, узнегодова геометар, чије дугме, viseћи о концу, поново заландара (МП, 113).

уљомер м *справа за мерење количине уља у мотору.* — Занемео, дограби крпу за брисање уљомера (МП, 69).

униженик м *онај који је унижен.* — Морао сам да још неко време глумим покорног униженика (ЛД, 159).

утуцавати, -ам несвр. *фиг. трошити (време).* — Ту [је] коначно и утуцавао време извешан људски збир (МП, 8).

ухватилац м *онај ко је некога ухватио.* — Чинило се као да на ухватиоце гледа, малтене доброћудно (ЛД, 141).

фртутма ж *гужва, збрка.* — Уочи њеног шестог рођендана, у свеопштој фртутми, затражио је од кћерчице старе новине (МП, 96).

хмовање с *говорење узвика „хм” као знака недоумице.* — Наступи време потиснуте стрепње, време хмовања (МП, 58).

целоноћница ж *нешто што траје целе ноћи (?).* — У мапти је истраживао тајне њених пазуха... Неокаљана, безмрљна целоноћница (МП, 94).

цмоктав, -а, -о *чији звук наликује на „цмок” (звук који се чује при гласном пољупцу).* — Завлада тишина... и цмоктави шум аутомобилских гума (МП, 82).

црвенопут, -а, -о *који је црвене пути.* — В. пример под жутопут.

чајопија м *онај који воли да пије чај.* — Радије ћу одглумити чајопију — сладокусца (МП, 122).

четвороточкаш м возило на четири точка. — Уз пут претече двојицу тинејдера на четвороточкашу скарабуџеном од два упоредо састављена бицикла (МП, 68).

чешалка ж справа која служи за чешање. — Брзо [дај] чешалку за лећа! (МП, 78).

чивилучити, -им несвр. *понашати се као чивилук*. — Целокупан намештај у стану Љубе Кифле напречац је оживео; столови су почели да столују... чивилуци да чивилуче (ЛД, 27).

чивитно прил. *модро као чивит*. — Пролазили смо, као љубавни пар... кроз чивитно модре сенке (ЛД, 62).

штриклирати, -ам свр. *подвући линијом, подцртати*. — Морао [је] штриклирати већину... показала једног оваквог упитника (МП, 130).

Коментар

Укупно је у три Чолановићева ексцерпирана дела пронађено 148 нових, незабележених речи. И то 65 које нису забележене у првих тринаест томова РСАНУ односно још 83 које не постоје у грађи РМС консултованој за део нашег лексикона који ће тек бити обрађен у Академијином речнику. То је знатан број лексема ако се узме у обзир исцрпност грађе на основу које су рађена оба речника.

Посматрајући по врстама речи, приметимо да је на овом списку 60 именица, 30 глагола, 38 придева и 20 нових прилога. Остале се врсте речи нису појављивале.

Део ових речи представљае би оне „увеzene” из страних језика и карактеристичне за одређене делатности. Будући да је протагониста романа *Друга половина неба* авијатичар, Чолановић и његов говор испуњава терминима карактеристичним за говор ове професије. Такве су речи: *атерисаж*, *бриле*, *гласаж*. Одсуство неких других страних речи у два консултована речника је или последица њиховог релативно недавног продора у наш језик (у сваком случају познијег од времена израде речничких томова где би им данас било место). Такав је случај с речима: *аквадинамичан*, *аутостопер*, *моторкада* или пак *пезејац* која би припадала савременом разговорном језику. Практичним недостацима грађе може се објаснити одсуство речи: *дезинсектор* (посведочена је у РСАНУ *дезинсекција*), *дормиторијум* (посведочена је реч *дормиториј*), *експонажа* (забележена је реч *експонирање*) или *кристалохемичар* (мада је забележена *кристалохемија*). Германизам *цифлајш* вероватно није унет у РСАНУ јер је сматрано да то ни не заслужује што нам делује прихватљиво. Интересантно је да реч *мартелато* карактеристичну за музичку терминологију не бележи ни Клаићев *Рјечник страних ријечи*.

Коначно, одсуство лексема *овомалтине*, *онеиромантија*, *титар* и *штриклирати* из РМС да се протумачити знатно суженијом грађом која је била база за његову израду. С великом сигурношћу се може претпоставити да ће ове лексеме бити обрађене у РСАНУ, већ на основу чињенице да су *овомалтине* и *титар* обрађене код Клаића (који је често коришћен извор при изради РСАНУ) док у истом речнику егзистира и *ониромантија* чије је значење идентично облику засведоченом код Чолановића. Што се тиче глагола *штриклирати*, он се не налази у Клаићевом речнику, мада је обрађена лексема *штрикла*.

Многе речи забележене код Чолановића и одсутне из РСАНУ односно РМС, у ствари, показују како овај писац користи стандардне морфолошке могућности нашег језика. У ту групу можемо сврстати деминутиве: *аспидица*, *бештијица* и *глумичица* те аугментативе *мрезготина* и *типчина*.

Могућност да се глаголски прилог садашњи користи у придевској функцији реализована је у случајевима следећих речи: *бридећи*, *бубрећи*, *опчињавајући*, *пријајући*, *раскришћавајући*, *скрнавeћи*, те *околостојећи* и *самопобијајући*. Посебно су интересантна последња два примера у којима су сложене речи настале спајањем прилошке одредбе и глаголске основе, односно придева и глаголске основе. Глаголски прилог прошли је употребљен у придевској функцији у случајевима *ненаслутљив* и *неотарашљив* те *сумасивши*. Док су прва два случаја Чолановићеве креације, условљене потребама текстова његових проза, трећи, бар још од времена чувене Стеријине песме живи као поетски архаизам у нашој књижевности.

У отворене морфолошке могућности нашег језика спада и практично неограничена могућност грађења сложених речи са одређеним првим деловима сложеница у одређеној функцији. Речник САНУ констатује такве фреквентне делове сложеница, а поред тога и оне примере њима сложених речи које су констатоване у грађи или су познате ауторима речника. Речник РС је рестриктивнији у том погледу. Он, углавном, бележи само први део таквих сложеница као посебне одреднице и уз њих наводи неколико најпознатијих сложеница без даљег, подробнијег бављења оваквим лексемама.

Са првим делом сложени *назови*- Чолановић има три речи: *назовибар*, *назовиразговор* и *назовиизопитенички*. Са *међу*-: *међубутни* и *међунараштајски*, а са *полу*-: *полуаршински*, *полуизвучен*, *полукокетно*, *полуразумљив* и *полуутрнуо*. У појединачне примере типски сличних случајева убројали би и следеће сложене речи: *прљаворозе*, *светлочивитни*, *технофилски* и *целоноћница*.

Највећи број глагола који су констатовани на страницама Чолановићевих прозних књига, а не бележе их два консулто-

вана речника, настали су префиксацијом уобичајених, познатих глагола. У ову групу би убројали: *закључати, исхалуцинирати, накончати, пренадувати, преобузети, пробрундати, убродити, угребати, узнегодовати*. Сви наведени глаголи улазили би у круг стандардне лексике нашег језика. Разговорном језику би припадали следећи свршени глаголи настали префиксацијом глагола који припадају разговорном идиому: *изошљарити, накекерити, подилеисати, одреждати*. Префиксом *обез-* Чолановић је начинио три глагола: *обезвременити, обескровити и обеспросторити*. Верујемо да су његове, ауторске креације глаголи *заарњити, змијуљати, минијатуризовати и разлепљивати се*. Глаголи *уваљивати, скарабуцити и угуцавати* познати су нам из разговорног језика, а вероватно је сличног порекла и *напатрљити се*. Према свршеном глаголу *ганути* Чолановић је успешно направио несвршени *гањавати*, у складу са уобичајеним творбеним поступком за наш језик.

Нове прилоге овај писац прави најчешће на основу поредбене везе коју успостави између базне именице и једне њене битне особине. У ову групу спадају примери: *адраповачки* (од *адраповец*), *аспирински* (од *аспирин*), *водвиљски* (од *водвиљ*), *жабокречинасто* (од *жабокречина*), *јогијевски* (од *јоги*), *кенгурасто* (од *кенгур*), *кондорски* (од *кондор*), *луцирдасто* (од *луцирда*), *мамилачки* (од *мамилац*), *пантомимски* (од *пантомима*), *потковичасто* (од *потковица*), *чивитно* (од *чивит*). Само три прилога Чолановић је начинио префиксацијом познатих прилога: *изафектирано, пречудно, узврхом*.

Неке придеве Чолановић је начинио на основу одговарајућих именица, опет по принципу поредбене релације. Такав је случај у следећим примерима: *биљоједски* (од *биљојед*), *играчкаст* (од *играчка*), *изопаченички* (од *изопаченик*), *муштулцијски* (од *муштулција*), *омчаст* (од *омча*), *сврабан* (од *свраб*), *скобаљаст* (од *скобаљ*), *тајфунски* (од *тајфун*). Сажимањем одребе и именице настали су придеви: *жутопут, црвенопут* (РСАНУ је забележио *белопут*) те *ситнослов*. Префиксацијом је начињен придев *потколени*. У складу с творбеним моделом из нашег језика су начињени и придеви *кенгуролики* односно *кућолики*. Придев *цмоктав* Чолановић је начинио на основу ономатопеје *цмок*, док је трпни придев *истринчан* (према глаголу *истринчати*) употребљен у придевској функцији. Нарочито је интересантан придев *пасуљаран* настао сажимањем израза „прост као пасуљ”. Један придев Чолановић је начинио префиксацијом — *сублесаст*.

Значајан део именица које смо као нове констатовали у Чолановићеве три прозне књиге припадале би најшире схваћеном ареалу разговорног језика. У ту групу сврставамо следеће речн: *безвезница, дактило, пропалитет, снајперка, трифрталке*,

уломер, фргутма, те двоточкаш и четворточкаш. Према постојећим моделима писац је начинио именице: *гужвељак, жаболовка, загађеница, зрачилиште, смејаљка, показало, тајнопис, тињалица, чајопија*. Није искључено да се ове успешно начињене речи могу наћи и код неког другог писца или их је Чолановић чуо односно прочитао па решио да искористи. Префиксирајући познате именице, писац је начинио следеће две: *преобузетост* и *самшеташица*. Користећи познате суфиксе, Чолановић је начинио именице: *обликовалац, прекоревалац, ухватилац* и *униженик*. Врло је вероватно да је реч *јаукаља* (према којој је изведено и *јаукаљин*) прозаиста чуо на терену, у крају где је смештена радна приче „Злодуси свачијег кутка“. Недостацима грађе може се сматрати неконстатовање речи *наводљивост* у РМС, а помињаним, концепцијским разлозима незабележеност сложених речи *самоишчезнуће, самооткриће* и *саморазгледање* иако се констатује први део сложенице *само-*.

Речи код којих је констатовано ново значење

аминовати, -нујем свр. *прихватити нешто као чињеницу, помирити се с неминовношћу нечега*. — Ваљало је аминovati сувору чињеницу, али ми се никако није дало (ДП, 191).

Најприближније значењу забележеном код Чолановића у РСАНУ је друго значење овог глагола „одобравати без поговора“. Уп. и примере код тог значења.

баракер м надгледник *барак*е (логораш који је одговоран за ред у бараци). — Баракер Христивоје Облак саветовао ми је да одем до лагерфирера (ЛД, 11).

У РСАНУ је ова реч дефинисана у два значења, као „закупац *барак*е“ и „онај који држи *барак*у“.

дугопругаш м фиг. *онај који се с девојкама забавља „на дуге стазе“*. — За разлику од дугопругаша, ја женску никад не водим у парк (ДП, 166).

У РСАНУ је констатовано значење „играч кликера“ на које се такмичи у трчању на дугим стазама (обично преко 5 километара)“.

кликераш м фиг. *непроницљив, неинтелигентан човек*. — Наше је било да ту силу пошто-пото зауставимо и збришемо. Салетали смо је... али ни они нису били кликераши (ДП, 167).

У РСАНУ је констатовано значење „играч кликера“ на које се Чолановићева фигуративно употребљена реч наслања. Интересантно је да у разговорном језику управо иста реч означава „онога који има кликере, који је проницљив, интелигентан“.

ландарало с оно што *ландара*. — Потраја неко време и крв се повуче из . . . уда, који, поново омлитаево, заслужи у пуној мери назив међубутног ландарала (МП, 134).

У РСАНУ је ова реч означена квалификатором „погрд.” и дефинисана са „онај који тумара, шеврља, трчкарало; скитница”.

мрмот м *нејасан, неразговетан људски говор, мрморење*. — Нисам ни покушавао да одолим искушењу тог заносног мрмота; тешки и убедљиви, његови докази су падали као густе берићет преко свега (ДП, 54).

У РСАНУ је ова реч обрађена тако што је упућена на једно од значења речи *мрмор* која значи „шум, хук (воде која се креће), жубор. . .”.

надживљење с *способност преживљавања*. — Зачуо бих како пуцају гране четинара отежале од пршића. Та судбина није задесила и врбу жалосницу. . . под теретом снега, њене гипке гране биле су се само савиле, чиме су га стресле, па су поново доспеле у свој стари, природни положај. Готово да ме је збунила мудрост тог надживљења (ЛД, 68).

У РСАНУ је ова реч дефинисана са „дужи живот једне особе која може законски остварити право наследства у односу на другу, раније умрлу особу” и означена квалификатором „прави”.

накретај м *помицање кантара, одступање од равнотеже*. — Био је то накретај кантара, лош предзнак (МП, 118).

У РМС уз квалификатор „пом.” стоји дефиниција „нагиб брода кад је терет на њему неједнако распоређен. . .”.

неврат м *неповратак, невраћање*. — Гледан у сүтон са оба-ле, наш неврат је морао остављати веома чемеран утисак (МП, 44).

У РМС је забележено значење „пропаст, одлазак у неповрат”.

опљунути, -нем свр. *прекрити пљувачком, нанети пљувачку на нешто*. — Опљунуо сам, дакле, мастиљаву оловку, и сео да украшавам потиљачну траку (ДП, 182).

У РМС је забележено следеће значење овог глагола: „пљунути у шаке, у дланове”.

откулучити, -им свр. *фиг. обавити посао према коме се има негативан став*. — Рекох да сам доручак откулучила још у аутобусу (ДП, 9).

У РМС је реч дефинисана са „одрадити кулуком” што је основно значење ове речи.

протепати, -ам свр. *обратити се некоме или нечему тепајући*. — Застајкивао [сам] да ту размажену животињу помилујем, и да јој протепам (ДП, 197).

У РМС је забележено значење „почети тепати, тепајући рећи, проговорити”.

сваштождер м онај који се храни свакаквом храном. — Видело се да баш никакво разјашњење не очекује од оног сваштождера чије је име блиска будућност (МП, 54).

У РМС је забележено значење „сваштојеси“ на основу Деановићевог речника и уз реч стоји квалификатор „зоол.“

стотка ж брзина од (око) сто километара на час. — По поархтавању волана... слутео је да сад прелазе стотку (МП, 68).

У РМС је реч дефинисана само са „стотинарка“.

тегљеник м возило које је тегљено од стране неког другог возила. — Робустни пезејац... повуче заставу 750, и Марко Ћрић, први пут за воланом тегљеника... откри: да вештина управљања шлепованим возилом почива не само на умењу (МП, 89).

У РМС је реч дефинисана са „тегљеник, тегленица“, а код одреднице *тегљеник* читамо: „теретни пловни објекат без властитог погона који се везује за тегљач“.

шуцкор м стражар спроводник (логораша). — Бавио сам се том радом и онда кад бих натоварио колица и кренуо из каменолома са наоружаним шуцкором иза леђа (ЛД, 43).

У РМС је ова реч дефинисана са 1. „нерегуларна милиција коју су у Босни и Херцеговини увеле аустроугарске окупационе власти“ (с примером из Андрића) и 2. „припадник те милиције“ (с примером из Х. Кикића). Оба су значења ове речи означене квалификатором „ист.“. Тешко је рећи да ли је Чолановић ову реч пронашао у неком речнику или се она одиста употребљавала у хомољским логорима где је ситуирана радња романа „Леви длан, десни длан“.

Ретке речи

У ову групу издвојили смо оне лексеме, експерпиране из три Чолановићеве прозне књиге, за које је, на основу поређења са подацима које нам нуде РСАНУ и РМС, можемо рећи било да показују пишчеву склоност да „активира“ помало скрајнуте (застареле, необичне и сл.) речи или да употребљава речи карактеристичније за тзв. западну варијанту српскохрватског језика.

акробатија — У РСАНУ је једини пример за ову реч из Бранковог кола (1903). Чолановићев пример гласи: — Вече акробатија завршило се сасвим неочекивано (ЛД, 42).

безазленче — У РСАНУ је једини пример за ову реч из Лазе Костића, а уз реч стоји и квалификатор „индив.“. Чолановићев пример: — Наравно да нисам могао имати никаквих свесних жеља према том луцкастом безазленчету (ДП, 52).

бестрашће — У РСАНУ постоји једна потврда речи из дела Исидоре Секулић. Чолановићев пример: — Једино од чувста-

ва чија ми је снага у том као-опроштајном пику донекад додла био је управо презир на моје сопствено бестрашће (ДП, 158).

брзиномер — У РСАНУ није наведен пример за основно значење речи. Чолановићев гласи: — Марко је, не гледајући на брзиномер ... слутио да сад прелазе стотку (МП, 68).

вероломнички, -а, -о — У РСАНУ је реч посведочена искључиво на основу потврда из Р—К 2 (Речник српскохрватског и немачког језика, II део, Београд 1936) и Бакотићевог речника српскохрватског књижевног језика. Чолановићев пример гласи: — На образу јој је процветала вероломничка смејалка (ДП, 84).

деколтовати се, -тујем се — У РСАНУ је једина потврда из „Тако ми, планинци“ Д. Радића објављене 1939. Чолановићев пример: — „И, где је сад?“ питала је Даринка, чије се деколтовано попрсје тресло од утробног смеха (ДП, 42).

жабокречинаст, -а, -о — У РСАНУ је ова кованица посведочена фигуративним примером из текста Д. Матића објављеног у зборнику „Кроз борбу и страдање“. Чолановићев пример пружа потврду за основно значење те речи: — Бар пола километра те воде [је] освануло сутрадан под сребрно-зеленом, жабокречинастом скрамом (ДП, 187).

замлатаст, -а, -о — У РСАНУ је реч посведочена на основу збирке речи А. Јовићевића из Црне Горе. Чолановићев пример: — Онај ко би био довољно замлатаст да суди на основу читуља, могао би помислити да су у то време умирали ненасилном смрћу (ДП, 73).

згужвотина — Једина потврда ове речи у РСАНУ је из превода М. Грола романа „Кармен“ (1910). Чолановићев пример: — Извукао сам из цепа згужвотину и стао да је развлачећи исправљам (ДП, 122).

измештеност — Реч је у РСАНУ дефинисана као „стање онога што је измештено; положај ишчашеног зглоба, ишчашеност“. Примером је илустровано само друго значење на основу потврде из „Народног здравља“ (1900). Чолановићев пример потврђује прво, основно значење ове речи: — фиг. Некакав други бабо беше [га] довео у стање чудне измештености (МП, 132).

искалдрмисати, -ишем — У РСАНУ ова реч је посведочена примером из Нушићевих сабраних дела (1931) и фигуративном употребом из превода „Мале Дорит“ С. Винавера. Чолановићев пример потврђује основно значење: — Направићеш пут од камена... Искалдрмисаћеш га, како најбоље знаш и умеш (ДП, 16).

истресак — Чолановићев пример гласи: — Ја сам истресак, рекао је један глас за столом. Последње, случајно дете у породици, и нико ме никад није волео (ДП, 124). Ова реч је, баш у том значењу, потврђена у РСАНУ на основу збирке речи Ст. Ми-

јатовића из Левча и Темнића; Р. Ковачевића из Дучаловића; Шкарићеве збирке из Лике и Јовићевићеве из Црне Горе. Као потврда наведен је и Р—К 2. Уз реч стоји и квалификатор „нар.”.

картографисати, -ишем — Ова реч није потврђена ниједним примером на страницама РСАНУ. При дефинисању је упућена на „картографирати” која је опет само посредно потврђена са два примера под глаголском именицом „картографирање”. Чолановићев пример гласи: — Моја територија... није ништа боља од међа које, мокрећи, картографишу цукци (ЛД, 99).

кињба — У РСАНУ је реч посведочена са пет примера од којих ниједан није забележен после 1917. Чолановићев пример гласи: — У духовном осврту на четири минута дана, попишем сва она мала и велика понижења, све врсте кињби (ЛД, 136).

кладеначки, -а, -о — У РСАНУ је реч забележена на основу речничке потврде РМС. Нема ниједног примера из писаца. Чолановићев пример гласи: — Жестока припека и кладеначки хлад стали да се смењују (МП, 37).

кугличаст, -а, -о — У РСАНУ је реч посведочена, али без иједног примера. Чолановићев гласи: — Он притисну опругу на хемијској писаљци, и (кад се указа кугличасти врх) с носталгијом помисли на хаљину са кинеским знацима (МП, 28).

левакиња — Реч је у РСАНУ забележена на основу потврде из Р—К 2. Чолановићев пример гласи: — „Да променимо руку”, предложио сам Професоровој сарадници. „Ради мене не мора”, казала је. „Ја сам венијамовка.” „Не разумем.” „Левакиња.” (МП, 41).

лојавица — Реч је забележена у РСАНУ на основу потврде из Р—К 2. Чолановићев пример: — Возач вартбурга има на левом подочњаку полумесец од набубрелих лојавица (МП, 84).

лопараст, -а, -о — У РСАНУ је ова реч посведочена са три доста стара примера. Први је од Ж. Живковића (1881), други из И. Ујевића (1906), а најмлађи од Д. Радића (1925). Чолановићев гласи: — Водич у дну трпезе [се] нелагодно врпољио. Баш као и прерушени Хиндемит, кога су његове лопарасте шаке, видело се, мучиле (МП, 49).

накалкати, -ам — Реч је забележена у РСАНУ на основу потврде М. Јанковића из 1855. и његове збирке „речи које нису забележене у Вуковом рјечнику”. У значењу „навести, наговорити” ову реч је век доцније употребио Воја Чолановић: — Али ти си хтео у елитни род оружја... „Није тачно”, узнегодовао је Плави Дечак. „Ви сте ме накалкали. На тако нешто сâм се никад не бих одлучио”. (ДП, 125).

неоповргљив, -а, -о — У РМС је реч констатована и као истозначна обрађена под аколадом са придевима *неоповржан*, *-жна*, *-жно*, и *неоповрзив*, *-а*, *-о*. За *неоповргљив* није наведен

пример. Чолановићев гласи: — Ова (можда, не и неоповргљива) чињеница дубоко ме је погодила (ЛД, 74).

несрећниковић — У РМС је једина потврда из М. Шапчанина. Чолановићев пример гласи: — Појма нисам имао припада ли то румено лице... несрећниковићу што одавно трули под земљом (ЛД, 65).

нулерица — У РМС је реч забележена без потврде примером. Чолановићев гласи: — Непрекидно веје људска коса, што је са покорних глава спретно скида ефикасна нулерица (МП, 112).

обајатити, -им — Реч је забележена у РМС, без примера, на основу Шкаљићевог речника турцизама. Чолановићев пример гласи: — Тада ћу ваљда моћи да задовољим неке своје већ обајателе тежње (ДП, 84).

одмалопре — У РМС је реч унета на основу потврде из Правописа. Чолановићев пример гласи: — Да ли би се усудио да јој опорекне удео у несвакидашњем расположењу које га одмалопре беше захватило? (МП, 7).

обвезнички, -а, -о — У РМС је забележена реч без потврде примером. Чолановићев гласи: — Слећени снег обијам ногом, тачније, дрвеном петом своје обвезничке цокуле (ЛД, 70).

одсркнути, -нем — У РМС је реч потврђена народном пословицом из Вукове збирке. Ни грађа за израду РСАНУ није имала другог примера па је у њу унет следећи пример из Чолановића: — Налила је пола стаклене купе бледожутим пићем, и одсркнула безначајан гутљај (ДП, 81).

осрамоћење — Реч је посведочена у РМС без потврде примером. Чолановићев гласи: — Да га Исидора случајно није спасила у часу осрамоћења? (МП, 79).

отаџбеник — У РМС је реч посведочена са два примера који илуструју два њена значења. Први пример из Вијенца (1885) потврда је значењу „родољуб, патриота“, а пример из Ђипика потврђује значење „земљак, домородац“. Чолановићев пример би, такође, био потврда овом другом значењу: — Онда је по Персу Шоћ дошао неки подбули отаџбеник (МП, 50).

подвалација — У РМС је реч унета на основу речничке потврде Р—К 2. Чолановићев пример гласи: — Подвалација [је] без стида и срама (МП, 129).

покарабасити, -им — У РМС је реч унета на основу речничке потврде Р—К 2. Чолановићев примери гласе: — Због тих проклетих глава, с њом сам, најзад, и покарабасио (ДП, 30). Откако је покарабасила са својима и прешла у гарсоњеру, стало пати (МП, 27).

поткожњача — У РМС је реч унета на основу речничке потврде Р—К 2. Чолановићев пример: — Пошто је из ноћне магле ошпила поткожњача, пут је био раскаљан (ЛД, 33).

почивка — Уз одредбу „неодом.” ова реч је забележена у РМС и потврђена примерима из Јурковића и Јакшића. За „почивку” би се могло рећи да је ’омиљена’ Чолановићева реч, јер је упорно користи у својим прозним књигама. Ово су само два од многих примера употребе ове речи: Настала је почивка. Балабан је тад привукао фотељу ближе дивану (ДП, 46). Почивка, ни прекратка ни предуга, као створена, рекло би се... за ту ко зна зашто необављену рачунску радњу (МП, 105).

препредењакловић — У РМС је реч унета на основу речничке потврде Р—К 2. Чолановићев пример: — Неко [се] дефинише као страшљивац, а неко као рачунџија, туњавко, препредењакловић (АД, 40).

развашарити, -им — У РМС је реч унета само на основу речничке потврде из Р—К 2. Чолановићев пример гласи: — Сређујем крајње запуштено и развашарено складиште (АД, 30).

садруг — У РМС је реч илустрована са три, доста стара примера из дела Глишића, Ђипика и В. Илића. Чолановићев гласи: — Наш садруг је прекардашио (ДП, 144).

сапунати се, -ам се — Реч је у РМС забележена без потврде примером. Чолановићев гласи: — Професор се сад, раскорачен и погнут, сапунао пред огледалом (МП, 53).

спаваонички, -а, -о — Реч је у РМС забележена без потврде примером. Чолановићев гласи: — Сама од себе [је] пала са спаваоничког зида (ДП, 151).

сокачара — У РМС реч постоји у два значења. За друго „јавна женска, уличарка”, потврда је само Р—К 2. Чолановићев пример гласи: — Баш ме занима докле ће да тера са безобразлуком, помисли Југ. Безочна, префригана сокачара (МП, 20).

стидак — У РМС је ова реч потврђена на основу Вуковог рјечника и дефинисана као „последњи комад јела на столу који нико неће да узме јер је сваког стид”. Чолановићев пример је управо потврда за ово значење: — Испао сам, дакле, стидак који је са тањира срамежљиво дигао најспорији међу пилотима (ДП, 162).

стопарац — У РМС постоји ова реч, али погрешно дефинисана као „новац од 50 пара”. Поткрепљена је примером из Исидоре Секулић. Чолановићев гласи: — Предухитрио ме је, међутим, његов власник, чија је чизма одлучно поклопила стопарац (ДП, 53).

страхобан, -бна, -бно — Реч је констатована у РМС и илустрована примерима из Кочића и Скерлића. Чолановићев гласи: — Окренуо сам се, стога, у правцу лета [авиона]... Био је то страхобан бунарски пике (ДП, 200).

сумпорача — Реч је забележена у РМС и потврђена доста старим примерима из Лесковара и Шапчанина. Чолановићев при-

мер: — Те сумпораче [су јој] значиле једину опипљиву везу са мном (ДП, 205).

сцедити се, -им се — У РМС је ова реч потврђена примером из В. Милићевића, с почетка овог века. Чолановићев гласи: — Али су се, убрзо, и ти садржаји сцедили у кал који кључа (МП, 127).

театролог — Реч је забележена у РМС, без навођења примера. Чолановићев гласи: — Јордан је морао имати каквих-таквих резерви према високоумном послу једног teatroлога (МП, 89).

трнигуз — У РМС је реч потврђена на основу Р—К 2. Код Чолановића постоји пример: — Јесте пропалитер! ... Наљоскани трнигуз! (МП, 129).

узбрдни, -а, -о — У РМС је реч потврђена примером с почетка века из И. Вукићевића. Чолановићев гласи: — Закорачио сам на узбрдни путељак (ЛД, 50).

умоболница — Реч је у РМС дефинисана са „умоболна женска особа; душевна болница”. Једина је потврда Правопис. Чолановићев пример поткрепује значење из првог дела дефиниције: — Сви други [су] остали на ногама... са изузетком голазне, средовечне умоболнице (МП, 46).

факултетлија — Реч је забележена у РМС са квалификатором „разг.”, али без потврде. Чолановићев пример гласи: — Хтела је да од њега пошто-пото истеше факултетлију (ДП, 130).

флигорна — Реч је у РМС потврђена старим примером из Сремца. Чолановићева потврда гласи: — Појма нисам имао припада ли то румено лице... са доњом усном изобличеном и задебљалом од флигорне ратнику (ЛД, 65).

фолклористички, -а, -о — Реч је у РМС дефинисана са „који се односи на фолклористе”, али није илустрована ниједним примером. Чолановићев гласи: Професор је осетио прави фолклористички свраб (МП, 42).

харфисткиња — У РМС је реч уведена на основу редакцијске потврде, без примера. Чолановићев гласи: — Млада харфисткиња је спадала међу... лаковерне (ЛД, 54).

цигеричаст, -а, -о — Реч је у РМС потврђена врло старим примером из Б. Јакшића. Чолановићев гласи: — Усне су ми лагано отицале. До ујутру ће постати цигеричасте као у Ал Капонеа (ЛД, 89).

шевуљица — Реч је у РМС унета из Деановићевог речника. Чолановићев пример гласи: — Королија је на домаку Драве прешао [детећи авионом] у шевуљицу, услед чега сам, на свом платненом седишту, почео да се ломатам као укротитељ дивљих коња (ДП, 199).

шпаг — Реч постоји у РМС са значењем „деп“, а илустрована је потврдама из Л. Лазаревића и Матоша. Чолановићев пример: — Једва сам сачекао да на мене дође ред, и да изверглам оно што сам чувао у шпагу (ДП, 42).

*

Посебно смо издвојили оне лексеме код којих би се на основу потврда из РСАНУ и РМС могло закључити да су карактеристичне само за писце који пишу тзв. западном варијантом српскохрватског језика. Примери оваквих речи из Чолановића, с једне стране потврђују да је ареал њихове употребе шири, а с друге, да је сам писац склон употреби ових речи (које у његовим реалистички заснованим прозама немају улогу језичке карактеризације појединих ликова, већ их писац интенционално користи као део свог глобалног приповедачког језика).

бедастоћа — Реч је забележена у РСАНУ и у значењу „глуп поступак, будалаштина; глупе речи“. Примери су из Балског, А. Ковачића и Шимуновића. Чолановићев пример гласи: — Због чега би такве особине искључивале племенитост, помислих одмах затим, срдећи се на сопствену бедастоћу (МП, 85).

домороткиња — У РСАНУ је реч потврђена примерима Д. Миковића из Босанске виле (1901), те из Љ. Бабића и А. Шеное. Чолановићев пример: — Ја сам имала да будем домороткиња, а он белац (МП, 26).

дрзовито — Реч је у РСАНУ посведочена примерима из Вј. Новака и Н. Беговића, а потом и потврдом старом пола века из драме М. Никачевића. Чолановићев пример: — Оно ми се у четвртак све дрзовитије наметало (ЛД, 75).

жалосница — Реч је у облику синтагме „врба жалосница“ у РСАНУ потврђена једним примером из В. Габарића (1920). Чолановићев гласи: Та судбина није задесила и врбу жалосницу (ЛД, 68).

исфризити, -ам — Реч је у РСАНУ констатована у значењу „приказати нешто лепшим, него што јесте...“, а пример је из Р. Маринковића (што се већ може означити недостатком грађе). Чолановићев је пример типичан: — Показало је, наравно, да је искривила чињенице. Искривила и исфризирала према узору својих сопствених жеља (ДП, 107).

намаз — У РМС постоји ова реч у значењу „слој начињен премазивањем“ и илустрована примером из М. Божића. Чолановићев пример гласи: — Небо боје шартреза и воде прометнуше се у љубичасти намаз (МП, 132).

натукница — У РМС се ова реч јавља у три значења. Прво, „дицање на нешто о чему се изричито не говори, наговештај,

алузија”, потврђено је примером из А. Шеное. Чолановићев пример гласи: — Шерет од Сање... му одонуд весело намигну (могла је то бити љупка натукница за тврђу да је све добро што се добро сврши) (МП, 96).

начаћити, -им — У РМС је та реч посведочена примером из Ф. Тућана. Чолановићев гласи: — На сунце тих очију не вреди без начаћеног стакла (ДП, 83).

неуман, -мна, -мно — У РМС је реч илустрована примерима из Кумичића и Шимуновића. Чолановићев гласи: — Не престајући да у себи крпи неумно женско створење... он похита (МП, 78).

опречник — Ова је реч у РМС илустрована само примером из Н. Симића. Чолановићев гласи: — Стигао сам да у магновењу осмотрим лице једног од оних што су пуцали у месо. На образима тог опречника... радили су ситни мишићи (ЛД, 94).

отпешачити, -им — Вероватно због недостатка у грађи ова је, и за источну варијанту, обична реч посведочена само доста старим примером из Матоша. Чолановићев гласи: — Имао сам утисак да је прошла читава вечност откако је Бата Кондић отпешачио у Број 5009 (ЛД, 11).

пахуљати, -ам — У РМС је ова реч посведочена само примерима из Матоша и И. Козарчанина. Чолановићев пример: — Пахуљало је све јаче (ЛД, 126).

плесач — У РМС је реч потврђена примерима из Ковачића и И. Горана Ковачића. Чолановићев гласи: — Прекинувши игру, поведе Југа кроз плесаче (МП, 19).

потиштити, -им — У РМС је једина потврда ове речи из Вијенца (1885). Чолановићев пример гласи: — Ова (можда, не и неоповргљива) чињеница дубоко ме је погодила. Потиштила, такође (ЛД, 74).

прељубазан, -зна, -зно — У РМС је једина потврда ове речи из Нехајева. Чолановићев пример гласи: — Упорно [се] нећка да прихвати једну прељубазну понуду (МП, 108).

причува — Ова је реч у РМС потврђена примерима из Мишкине и Крлеже, те потврдом Р—К 2 речника. Чолановићев пример гласи: — Можда сам у причуви имао погрешне доказе (ЛД, 38).

просута — У РМС је реч квалификована као „покр.” и потврђена примером из М. Божића. Чолановићев гласи: — Руља нас габа мућковима... рече у себи Југ бришући са гађењем просута (МП, 128).

размаз — У РМС је реч илустрована примерима из В. Калеба и Н. Симића. Чолановићев гласи: — Остали су само размази црвених трагова (ЛД, 119).

саблажњиво — Због слабости грађе реч је потврђена само примером из С. Колара. Чолановићев гласи: — Помиловала ме је по лицу белим, саблажњиво неосунчаним дојкама (МП, 52).

сјајношлемац — Једина потврда ове речи у РМС потиче из Маретићевог и Ившићевог превода Хомера. Врло је вероватно да је ту реч Чолановић „позајмио” баш из овог извора и с мало ироније је употребио у другом историјском контексту. Пример: — Сјајношлемац је, очигледно, погрешно протумачио тај нагли покрет (АД, 19).

сусавац — У РМС је потврда из превода С. Крешића. Чолановић има три потврде за ову реч: — Моји сусавац... међу собом се нису познавали (ДП, 44). И тако сам се, од самог почетка, и ја морао држати на пристојном растојању од свог сусаваца (И., 56). Изненада је избио сукоб због кога је, сав бесан, напустио сусаваце (И., 139).

течајак — Реч је забележена у РМС само на основу потврде Бенешиневог речника. Чолановићев пример гласи: — Учили смо жестоко — нас седморица, бар, јер су остали течајци имали за собом већ три пуне недеље рада (ДП, 140).

тињав, -а, -о — У РМС је реч потврђена примерима из Божића и „Уџбеника физике” Каталинића и Мајера (Загреб, 1955). Чолановићев пример гласи: — Стрепо сам, на име, да се и моја постељна љубав не покаже исто онако тињавом и млакушном (ДП, 28). Мирис пржена купуса из шерпе са црвеним пс-гама, и наранџасти хало тињаве петролејке... чик нека лепши кутак смисли уморан и прозебао намерник! (И., 137).

тобогански, -а, -о — У РМС је реч потврђена примером из С. Батушића. Ради се, очигледно, о слабостима грађе. Чолановићев пример гласи: — Предстојао је прави тобогански доживљај (МП, 68).

ухваћеник — У РМС је ова реч потврђена примером из А. Шеное. Чолановићев пример гласи: — Нас, гомилу ухваћеника, спровели су одмах затим (АД, 95).

шмрцати, -ам — У РМС је реч посведочена примером из Бертића. Чолановићев пример гласи: — Признаје жени да је воли и кад пред њом шмрцка (АД, 62).

*

Одсуство неких речи из консултованих речника, или неких значења, односно застарелост или једностраност (варијантних) потврда, на коју је указало ово поређење лексике из Чолановићевих проза са речницима је ређе знак слабости њихове грађе, а чешће последица њихове лагане застарелости. Зато је драгоце-

но што се приступило иновирању грађе за РСАНУ, а међу осталима у корпус за нову ексерпцију ушао је и *Леви длан, десни длан* Воје Чолановића. Сматрамо да би било корисно уврстити у тај пројекат и ексерпцију других прозних књига овога писца. Сем *Мириса промашаја* и *Друге половине неба* којима смо се овом приликом бавили посебно интересантну грађу пружа *Зебња на расклапање*. Грађу из ове књиге ћемо размотрити неком другом приликом.